

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

Gökçe İNCE^{1*}, Ali TÜRK²

¹AKEV Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Bölümü, Antalya

²Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Isparta

Geliş Tarihi (Received): 19.10.2022, Kabul Tarihi (Accepted): 08.01.2023

✉ Sorumlu Yazar (Corresponding author*): gokce.ince@akev.edu.tr

☎ +90 444 1 264 📠 +90 246 2118231

ÖZ

Günümüzde hızlı kentleşmenin bir sonucu olarak kentlerin kontrollü gelişimini sağlanması gerekliliği ile planlı gelişme kavramının önemi artmıştır. Kentlerde planlı gelişme "imar planları" aracılığıyla sağlanabilmektedir. Kentin diğer parçalarından farklı özellikleri içerisinde barındırması sebebiyle kentsel koruma alanlarında farklı müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel koruma alanlarında planlı gelişmenin uygulama aracı olarak koruma amaçlı imar planları karşımıza çıkmaktadır. Çalışma kapsamında kentsel koruma amaçlı imar planlarının örnek alan bağlamında uygulama başarısının ölçülmesi amaçlanmıştır. Çalışma ile ilgili literatür araştırmaları incelenmiş ve örnek alana ilişkin arazi çalışmaları yapılarak planlama-uygulama ikileminde uygulanma başarısı sayısal veriler ile ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak kentsel koruma alanlarının planlanmasında salt koruma anlayışına dayalı mevcut durumu aynı şekilde koruma politikalarının uygulama şansı bulamadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel koruma, koruma amaçlı imar planı, planlama, politika

Evaluation of Urban Conservation Policies in the Context of Application: Case Study of Uşak Urban Protected Area

ABSTRACT

Today, as a result of rapid urbanization, the importance of the concept of planned development has increased with the necessity of providing controlled development of cities. Planned development in cities can be achieved through "zoning plans". Different interventions are needed in urban conservation areas due to the fact that it contains different features from other parts of the city. Conservation zoning plans appear as the application tool of planned development in urban conservation areas. Within the scope of the study, it is aimed to measure the success of the implementation of the development plans for urban protection in the context of the sample area. Literature researches related to the study were examined and field studies related to the sample area were made and the success of the implementation in the planning-implementation dilemma was revealed with numerical data. As a result, it is seen that the current situation, which is based on the concept of pure protection, in the planning of urban protection areas, has not had the chance to apply protection policies in the same way.

Keywords: Urban conservation, conservation zoning plan, planning, policy

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

için bile çok az yer sağlamaktadır. Artan kentsel nüfusun temel talepleriyle başa çıkmak, politik ikilemlerin ve bunun sonucunda ortaya çıkan kentsel planlama kısıtlamalarının, herhangi bir somut koruma başarısının üretilmesini sıklıkla engellediği ileri sürülmektedir (Bromley ve Jones, 1995). Ekonomik fayda sağlanamayan koruma alanları yatırımcıların ilgisini çekmekle birlikte yerel yönetimlerin desteğini de alamamaktadır. Kentsel koruma politikalarının uygulanabilirliği ise rant kaygısı ve ekonomik koşullar nedeniyle zayıf olarak görülmektedir. Neoliberal politikalar ile birlikte yönetimler mirasın korunması gibi gelir tüketen kamu hizmetlerinden ziyade üretken endüstrilere yatırım yapma eğilimi göstermektedir (Wang ve Aoki, 2018).

Çalışma kapsamında örnek alan olarak ele alınan Uşak ili kentsel sit alanı, Anadolu'nun eski yerleşim merkezlerindedir. Günümüzde de estetik ve tarihi yönü ile öne çıkan yapılardan; evler, camiler, hanlar, hamamlar tarihi kent dokusunu yaşatmaktadır. Geleneksel Uşak evleri, sahip oldukları mimari karakterleriyle, kent tarihinin yaşayan birer belgesidir ve kent dokusunun önemli yapı elemanları olarak koruma altındadır (Silav ve Çevik, 2019).

Çalışma ile bilimsel araştırmalardan, saha çalışmalarından, kentsel sit alanına ilişkin analiz ve koruma amaçlı imar planından yararlanılarak örneklem alan üzerinden koruma politikalarının uygulanabilirliğini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları bağlamında mekânsal uygulama aracı

olarak ön plana çıkan koruma amaçlı imar planları ile uzmanlık alanı olarak seçilen kentsel koruma alanlarının ilişkisi ele alınmaktadır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma, ülkemizde mekânsal planlama disiplininin konusu olan kentsel koruma alanlarının korunmasına yönelik politikaların, uygulanma aşamasında net bir başarıya ulaşmadığı savına dayanmaktadır. Bu çerçevede çalışma ilgili anahtar kavramlar (kentsel koruma, koruma amaçlı imar planı, koruma politikaları ve mekânsal planlama) ile literatür incelemesini, örnek alan bağlamında Uşak kentsel sit alanının belirlenen bir bölümüne ilişkin arazi çalışmalarını ve koruma amaçlı imar planı ile mevcut durumdaki uygulamaların bir arada değerlendirilmesini içermektedir. Örnek alan çalışması bağlamında Uşak kentsel sit alanının seçilmesi, kültürel miras açısından zengin değerlere sahip olması, yerel yönetimlerin imar planı ile ilgili konulardaki uygulama başarısı, alanın merkezi konumu ve çeşitli işlevlere yakınlığı, küçük ölçekli bir kent olması sebebiyle gelişime açık olması ve nitelikli veri temin edilebilmesi açısından çalışma kapsamında uygun bulunmuştur. Çalışma kapsamında; Uşak kentsel sit alanının bir bölümü, kentsel koruma politikaları bağlamında plan durumu ve mevcut durum olarak analiz edilerek incelenmiştir. Çalışma içerisinde 4 aşamalı bir süreç izlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Akış şeması

Çalışmanın ana materyalini Uşak kentsel sit alanının bir bölümü oluşturmaktadır. Uşak İli Türkiye'nin batısında, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer

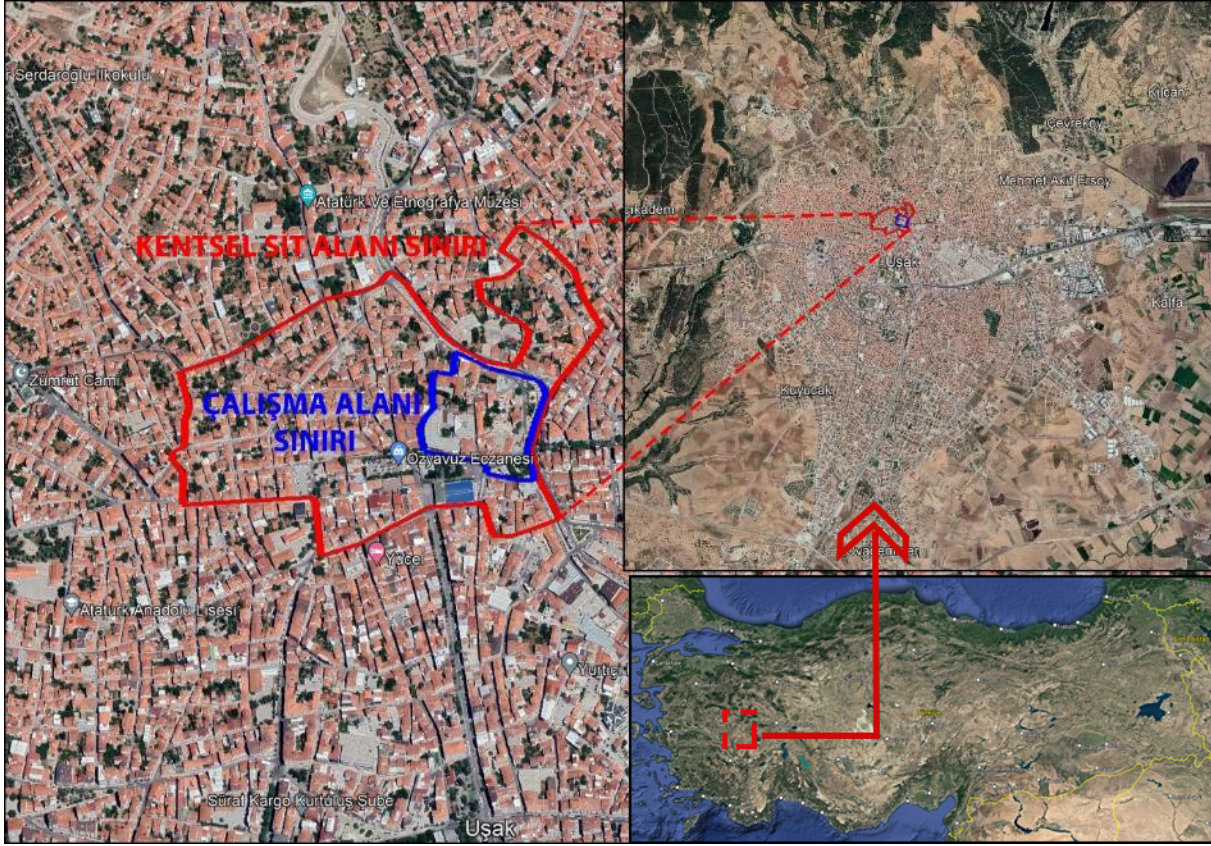
almaktadır. İl kuzeyinde Kütahya, doğusunda Afyonkarahisar, güneyinde Denizli ve batısında Manisa ili ile komşu konumundadır (Şekil 2). Uşak İli doğu-batı aksı

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

boyunca E96 (İzmir- Sivrihisar) yolu ile kuzey-güney aksı boyunca D595 (Kocaeli- Denizli) yolu ile bölünmektedir. Uşak kentsel sit alanı ise kent merkezinin kuzeyinde yer almaktadır. Çalışma kapsamında daha detaylı inleme yapılabilmesi için kentsel sit alanının bir

bölümü incelenmiştir. Çalışmada kullanılan diğer materyaller ise literatür ve kaynak araştırmaları kapsamında değerlendirilen kentsel koruma politikalarına ilişkin bilimsel çalışmalar ile kitap ve dergilerdir.

Şekil 2. Çalışma alanının konumu

BULGULAR

Literatür Araştırması

Ülkemizde kentsel koruma politikalarının mekânsal uygulama aracı olarak Koruma amaçlı imar planları kullanılmaktadır. Koruma amaçlı imar planlarının temel dayanağını ise 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ilgili yönetmelikleri oluşturmaktadır.

Günümüzde kentleşme hareketleri ülkelerin mekânsal, sosyal ve kültürel bileşenlerinde çeşitli zararlara sebep olmaktadır. Kentleşmenin gelişmesiyle özellikle kentlerde kültürel ve tarihi değere sahip alanlarda oluşan tahribatların geri dönüşü olmamaktadır. Bu tahribatı engellemek amacıyla üretilen koruma politikaları kentlerin özgünlüğünü korumak ve sürdürmek için yapılan

uygulamalardır. Bu uygulamalar, kentin gelişimi ve tarihi alanların korunması olgularını bütünleştirerek gerçekleştirilmelidir (Yurdugüzel ve Özçetin, 2015). Ülkemizdeki kentsel koruma alanlarına ilişkin plan aşamasında başarılı politikalar üretilmiş olarak görülse bile uygulama aşamasında koruma amaçlı imar planları ile uygunluk sağlanamamakta ve bu politikaların alan tahribatına yol açtığı görülmektedir.

Kentsel planlama ve koruma, oldukça yeni olan ve henüz tanımlanmış yerleşik bir faaliyet kapsamına sahip olmayan gelişen faaliyetlerdir. Geçmişten günümüze kentsel korumayı mimari restorasyonla ilişkilendiren bir gelenek bulunmaktadır. Mimari restorasyonun uzun gelişimi geçen yüzyıldan itibaren kentsel korumaya teorik ve pratik destek sağlamıştır. Ancak bugün açıkça görülmektedir ki, kentsel koruma için uygun bir teorik ve pratik çalışma alanı geliştirme ihtiyacı doğmuştur.

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

Bu, restorasyonla bağları koparma meselesi olmanın tersine restorasyonun politika oluşturma ve uygulamaya ilişkin bir sosyal çalışma alanı olarak özgüllüğünü belirleme meselesidir (Zancheti ve Jokilehto, 2014).

Koruma politikaları ve uygulamalarının meşruiyetini sağlayan kamu yararı ilkesi, koruma adına mülkiyet haklarının kısıtlandığı alanlarda önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu yararı ilkesine göre koruma amaçlı politika ve uygulamaların giderlerinin kamu kurumları ile birlikte ortak paylaşımlı karşılanması gerekmektedir. Ancak gerçeğinde, koruma giderlerinin çoğunlukla özel mülk sahipleri ya da mülkü kullananlar tarafından karşılanması beklenmektedir. Tüm bu süreçte kültür varlıkları zarar görebilmekte, koruma süreci sekteye uğrayarak zorlaşmakta ve kamu yararı adına gelişmenin sınırlandırıldığı bu alanlarda sosyal adalet kavramı aşınmaktadır (Levent, 2011). Koruma politikalarının uygulanabilmesi için otorite ve denetim önem taşımaktadır. Koruma amaçlı imar planı ile plan kararları uzmanlar tarafından üretilmiş olsa da uygulamada özellikle özel mülkiyete ait alanlarda inisiyatif şahıslara bırakılmaktadır. Koruma-kullanma maliyeti ise bu alanlarda rant düşüncesine ters düşeceğinden bu alanlar terk edilmekte, zarar görmekte veya plan kararlarına aykırı yapılaşmalar yapılmaktadır.

Korunma ve koruma politikalarının oluşturulması aşamalı bir süreci kapsamaktadır. Bu süreçte etkin rol oynayan teknik aktörler korumaya ilişkin mantıksal, rasyonel ve teknik çerçevede yaklaşarak bu tür politikalar üretmektedir. Bu duruma karşılık olarak özel mülk sahipleri kendi çıkarları doğrultusunda politikalar üretilmesini talep etmektedir. Ayrıca yerel yöneticilerin de koruma alanlarına ilişkin kararlarda politik ve ekonomik kaygıları bulunduğu farklı motivasyonlarla kararlar alabilmektedirler. Bu durum, kullanıcılar, uygulayıcılar ve teknik aktörler arasında plan-proje hazırlama ve uygulama aşamalarında bir gerilime ve çatışmaya neden olmaktadır (Keskinok, 2006). Böylesi bir ortamda, koruma politikaları ve uygulamaları, özellikle koruma amaçlı imar planı süreci "...hızla değişen mekânsal ilişkilerin önünde asılması gereken bir eşik, değişim sürecini yavaşlatan bir araç" (Aktüre, 2003) olarak görülmeye başlanmaktadır. Koruma politikalarının uzmanlar açısından mantıklı ve teknik gerekçelere dayandırılması yeterli değildir. Kent ve kentliyi ilgilendiren her konuda olduğu gibi kentsel koruma alanlarında da politika üretiminde aktörlerin katılımı önem taşımaktadır. Daha da önemlisi uygulanamayan kararların alınması kentsel koruma alanlarındaki her türlü imar hareketlerinin kısıtlanmasına ve alanın durağan kalmasına sebep olmaktadır. Rant kaygısına yer olmayan kentsel koruma alanlarında yere yönetimler ve

mülk sahipleri konuya ilgisiz kalmaktadır. Neticede ülkemizde uygulanma amacı taşımayan ve yasal kaygıları gidermek için bir araç olarak görülen koruma amaçlı imar planları yapılmaktadır.

Zamanla kullanılabilirliğini kaybeden alanlar için yeni imar düzenlemelerinin yapılması daha ekonomik görülürken, koruma alanlarında koruma amacıyla üretilen politikaların kısıtlamalar ile sonuçlanması serbest piyasa içerisinde rantsal imar hareketlerine ve doğal sürecine müdahale olarak algılanmaktadır. Yeni imar düzenlemelerinin yapılmasına ya da alanların yıkımına olanak olmadığı durumlarda bu alanda bulunan mevcut işlevlerin farklı alanlara yerleşmesi söz konusu olacaktır. Bu durum alanın mekânsal anlamda korunması için pozitif anlam taşımakla birlikte alanın özgün yapısı ve fonksiyonel durumuyla ilgili negatif sonuçlara yol açabilmektedir (Tiesdell ve ark., 1996). Bu yönüyle kentsel koruma alanları, fiziksel özellik, işlevsel kimlik ve mekânsal karakter ile birlikte içerdiği özgün değerler bir arada ele alınarak değerlendirilmelidir. Plan-proje aşamasında – koruma alanı bile olsa- alanda yaşayan kentlilerin istek ve ihtiyaçları göz ardı edilmektedir. Kaldı ki kentsel koruma alanlarında imar yapılaşma koşullarının ve tadilat olanaklarının kısıtlılığı nedeniyle mülk sahipleri yakıp/yıkma eylemleri ile yapının tescilini düşürmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla uygulamaya açık olmayan ve imkan tanımayan imar planlarında başarılı bir sonuç elde etmek mümkün görülmemektedir.

Genel anlamıyla, planlama ve koruma disiplini çok aktörlü bir süreç olduğundan temel aktörler olarak sayılabilecek devlet kurumları ve yerel yönetimlerin dışında zamanla farklı aktörlerinde süreç içerisinde rol oynamaya başladığı söylenebilmektedir. Korumanın uzmanlık niteliğine bağlı olarak, bütünde yönlendirici ve denetleyici merkezi bir mekanizma gerekmele birlikte, uygulamada özellikle ekonomik aktörler olmak üzere yeni rollerin ve aktörlerin söz konusu olduğu bir işleyiş öngörülmektedir (Yücel, 2005). Günümüzde koruma amaçlı imar planlarını onaylama yetkisi Koruma Bölge kurullarında bulunmaktadır. Bu noktada yerel yönetimlerle çatışma yaşanmakta ve yerel yönetimlerin konunun dışarısında kalmaktadır. Restorasyon vb. koruma uygulamaları için bakım-onarım gibi konularda ise destek sağlanmayarak yerel yönetimlerin inisiyatifine bırakılmaktadır.

Planlama disiplini çok yönlü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürece dahil edilmeyen kesimleri sivil toplum kuruluşları temsil edebilmektedir. Ancak sivil toplum kuruluşları sürece doğrudan müdahale edememekle birlikte fikir alışverişi ve görüş bildirme şeklinde katkı sağlayabilmektedirler. Karar ve uygulamalardan

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

doğrudan etkilenen ve sürece dahil edilmeyen, alınacak kararlarda düşüncelerine danışılmayan, bu nedenle de gerekli bilincin bir türlü yaygınlaştırılmadığı alanın kullanıcısı olarak nitelendirilen sakinler ise, yasal olarak ilgili Koruma Kurulu'nun verdiği kararlara uymak zorunda olmasına rağmen, yaşadığı alana ilişkin kararlardan çok sonra haberdar olmasının da etkisi ile sadece kişisel menfaatine uymayan durumlarda, şikayetçi oldukları konularda yine ilgili Koruma Kurulu'na başvurarak görüş almaktadırlar (Özden ve Görgülü, 2006). Dolayısıyla yerel uygulamalarda bölge kurullarının yetkili kılınması yerel yönetimler ile çatışmaların oluşmasına, alanda yaşayan halkın istek ve ihtiyaçlarının anlaşılmasına ve politika üretilmesi, planın onaylanması aşamasında sürecin uzamasına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak ülkemizde koruma, hem teknik uzmanlar hem de yönetimlerce geç kalınmış ve adapte olunamamış bir süreç olarak görülmektedir. Bu sebeple yerel halk konu ile ilgili tamamen bilinçsiz konumdadır. Bu da koruma bilincinin oluşmasında engel oluşturmaktadır. Aynı zamanda vakıf/dernek gibi sivil toplum kuruluşları koruma konusunda uzmanlaşmış bir örgütlenme göstermemektedir. Kentsel koruma alanlarında yapılan koruma amaçlı imar planının onaylanma sürecinde yerel özellikler, yerel halk ve yerel yönetimler konunun dışarısında bırakılmaktadır. İmar planları ile getirilen katı ve durağan kararlar ise kentlerin dinamik yapısına karşı çözümsüz kalmaktadır. Bu çözüm sürecinde denetim tam olarak sağlanamamakta ve özel mülkiyette bulunan alanlar şahıs inisiyatifine bırakılmaktadır. Koruma politikalarının uygulanabilirliğini sağlamak için ise sürdürülebilir, koruma/kullanma dengesi kurulan, yerel halkın istek ve ihtiyaçlarına duyarlı, kentlerin dinamik yapısına uygun ve esnek, mali desteğin sağlandığı politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Politika-Uygulama Mekanizması: Uşak Kentsel Sit Alanı

Uşak kentsel sit alanı kent merkezi ile eklemlenerek kentin kuzey yönünde çeperlere genişleyen bir alanda

yer almaktadır. Uşak'ta yapılan tarihi konutların yerleşim şeklinin belirlenmesinde iklim ve doğal şartların etkisi yanında geleneklerin de rolü büyüktür. Konutların büyük bir çoğunluğu geleneksel Türk kent mimarisinin belirgin özelliklerini yansıtmaktadır (Koçan, 2012). Kentsel sit alanında çoğunlukla konut alanları, ticaret alanları ve dini tesisler bulunmaktadır. Alan içerisinde bulunan sivil mimarlık eserleri ise genellikle konut kullanımında olup harabe durumda olduğu için kullanılmamaktadır. Alanda 79 adet tescilli yapı, 5 adet öneri tescilli yapı, 20 adet anıtsal yapı ve çeşmeler bulunmaktadır. Kentsel sit alanının kuzey, kuzeydoğu ve kuzey batısında yer alan kısımlarında tescilli yapılar yoğun olarak gözlenirken güneyinde ticari dokunun içinde tescilli yapıların sayısı azalmakta olup sadece han, cami ve bedesten örneklerine rastlanmaktadır. Kentsel sit alanında ve çevresinde önemli kamu yapıları, ticaret alanları bulunması ve konumsal özellikleri sebebiyle gelişme potansiyeli ve kentsel dinamikleri göz ardı edilmemelidir. Günümüze kadar gelen planlama politikaları ve ticari dokunun çekiciliği bu alanda kentsel sit dokusunun özelliğini yitirmesine ve özellikle de taşıt yoluna cephesi olan kısımlarda bina gabarileri ve cephe özellikleri bakımından bozulmalara sebep olmuştur. Alandaki harabe yapılar çoğunlukla konut dokusu içinde yer almaktadır. Malzeme onarımı gerektiren yapılara ise alanın tümünde rastlanmaktadır (Gürel ve ark., 2007).

05/04/2007 tarihli 2902 sayılı İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Koruma Kurulu kararı kapsamında, kentte bulunan tescilli yapılar belirlenmiştir. Yüksek şehir plancısı Engin Gürel, şehir plancısı Damla Polat, sanat tarihçisi Ersel Çağlıtütüncügil, yüksek restoratör mimar Muammer Ünlüsoy, sosyolog Dilara Taşal ve peyzaj mimari Biriz Öztüzemen'den oluşan bir planlama ekibinin çalışmaları neticesinde 26/07/2007 tarihi 3215 sayılı İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Koruma Kurulu kararı ile kentsel sit koruma amaçlı imar planı açıklama raporu ile birlikte onaylanmıştır. Daha sonra 2010 yılında yapılan çalışmada tescilli yapılara ek olarak yeniden tescilli yapıların, tescile öneri yapıların, korunması gerekli ve sıhhileştirilecek sokakların da içinde olduğu bir kentsel sit haritası belirlenmiştir (Karakozak, 2014) (Şekil 3).

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

Şekil 5. Çalışma alanına ilişkin uydu görüntüsü

Kentsel rantın yüksek olduğu güney bölümde ticari kullanım yoğun olarak görülmektedir. Bu alanda arazi değerinin artmasıyla konut dokusunda sıkça gözlenen bahçe-avlu yapı özelliğinin kaybolmasına neden olmuştur. Bu alanlar ayrı parseller olarak yapılaşarak küçük mülkiyet dokularını oluşturmuşlar ve ticari fonksiyonlar üstlenmişlerdir. Kent dokusunun yoğun olarak yer aldığı alanın kuzeyinde ise avlulu ve bahçeli yapılar gözlenmektedir (Koçan, 2012) (Şekil 6 ve 7).

Şekil 7. Çalışma alanının kuzeyi

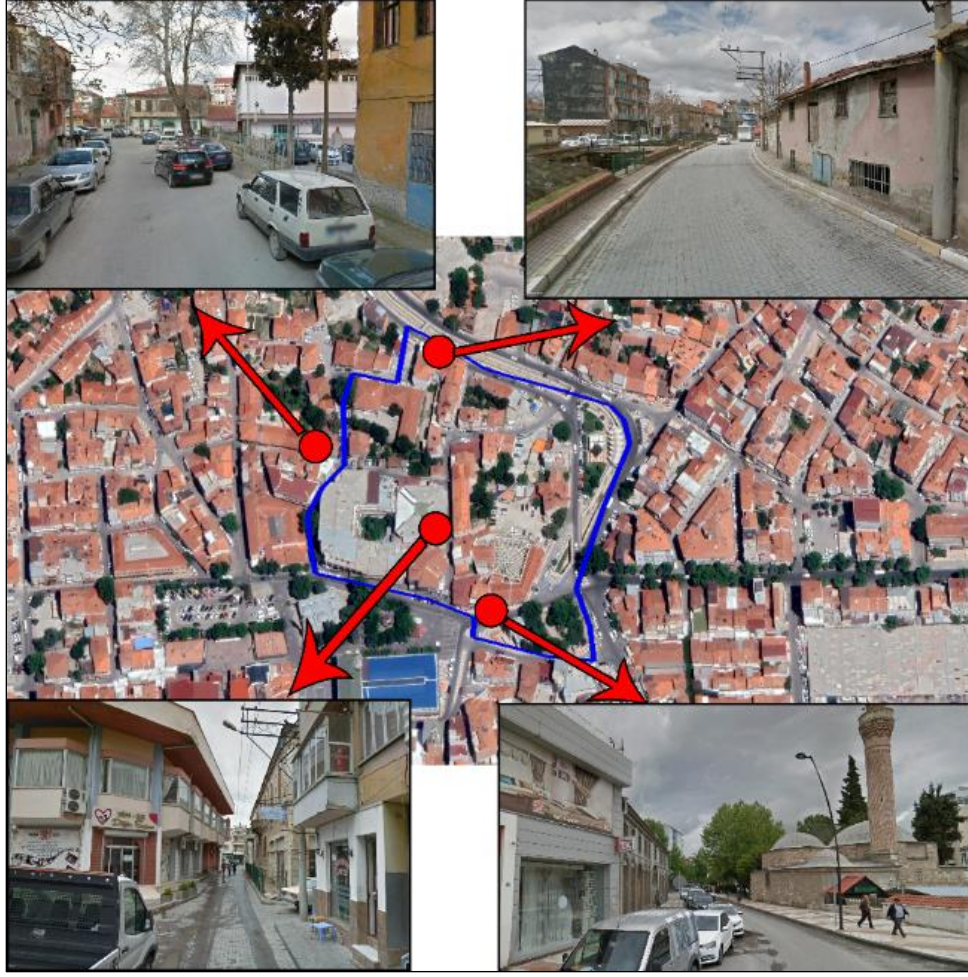

Şekil 6. Çalışma alanının güneyi

Uşak ili kentsel sit alanın belirlenen bir bölümünde yapılan arazi çalışmaları kapsamında alandaki mevcut kullanımlar aşağıda gösterilmektedir. Alanın güneyinde tescilli Burma Camii bulunmaktadır. İç kesimlerde ise düğün salonu ve etrafında tescilli konut-ticaret kullanımları yer almaktadır. Alanın batısında Cumhuriyet İlkokulu bulunmaktadır. Alanın kuzeyinde ise kanal ve yine ticaret alanları ile konut kullanımları yer almaktadır (Şekil 8).

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

Şekil 8. Çalışma alanına ilişkin mevcut kullanımlar

Yapılan arazi çalışması neticesinde elde edilen bulgular ve koruma amaçlı imar planı koşullarına ilişkin veriler aşağıda gösterilmektedir. Buna göre imar planında yer alan, alan kullanım kararlarına ilişkin fonksiyonlar, kat adetleri ve yapılaşma nizamı olmak üzere kriterler her kullanım için belirlenmiş ve oransal değerlerin ortalaması uygunluk yüzdesi (U) olarak ele alınmıştır. Buna göre imar planında belirlenen fonksiyonlar ile mevcut arazi kullanım fonksiyonları arasındaki uygunluk değerinin %43 olduğu görülmektedir. İmar planında belirlenen yapıların kat adetleri ve mevcut yapıların kat adetleri arasındaki uygunluk değeri %60, aynı yöntem ile belirlenen yapılaşma nizamlarının uygunluk değeri ise %86'dır.

Örnek alan bağlamında koruma amaçlı imar planı kararlarına en yüksek oranla uyum sağlanan kriter yapılaşma nizamı olup, bu tür tarihi yerleşimlerde ve kentsel koruma alanlarında hem mevcut teşekkül hem de alan kullanımı bakımından avantajlar yaratacağından

koruma amaçlı imar planlarında bitişik nizam yapılaşma koşulunun belirlenmiş olması gerçekçi ve uygulanabilir bir karar olarak görülmekte ve sonuç vermektedir. Örnek alan bağlamında koruma amaçlı imar planı kararlarına en düşük oranla uyum sağlanan kriter yapıların fonksiyonu olup alandaki ticaret kullanımlarından kaynaklanmaktadır. Yapıların birçoğu zemin kat ticaret kullanımında olup imar planında hiçbir alanda ticaret kullanımı belirlenmemiştir. Dolayısıyla yerleşim ünite merkezleri ve erişim mesafeleri de göz önünde bulundurulduğunda küçük ticari birimlere ihtiyaç duyulacağı anlaşılmaktadır. Bu alanda imar planı ile belirlenmiş hiçbir ticari alanın bulunmaması gerçekçi ve uygulanabilir bir karar olarak görülmemekle birlikte imar planında uygulama başarısı sağlanamamıştır (Tablo 1).

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

Tablo 1. Çalışma alanı koruma amaçlı imar planı ile mevcut durum uygunluğu

NO	FONKSİYON			KAT ADETİ			YAPILAŞMA NİZAMI			GENEL (U)
	İmar Planı	Mevcut Durum	U	İmar Planı(Maks)	Mevcut Durum	U	İmar Planı	Mevcut Durum	U	
1	Düğün Salonu	Düğün Salonu	100%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
2	Konut	Ticaret	0%	2	3	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
3	Konut	Ticaret	0%	2	3	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
4	Türbe	Türbe	100%	-	1	100%	-	Ayrık	100%	100%
5	Konut	Konut	100%	2	2	100%	Bitişik	Ayrık	0%	66%
6	İlkokul	İlkokul	100%	-	2	100%	-	Ayrık	100%	100%
7	Konut	Konut	100%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
8	Konut	Konut	100%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
9	Konut	Otopark	0%	2	-	0%	Bitişik	-	0%	0%
10	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	3	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
11	Konut	Konut	100%	2	3	0%	Bitişik	Bitişik	100%	66%
12	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	4	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
13	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	4	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
14	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	4	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
15	Konut	Konut	100%	2	1	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
16	Konut	Konut	100%	2	1	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
17	Konut	Ticaret	0%	2	1	100%	Bitişik	Bitişik	100%	66%
18	Park	Ticaret	0%	-	1	0%	-	Bitişik	0%	0%
19	Park	Park	100%	-	-	100%	-	-	100%	100%
20	Ticaret	Ticaret	100%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
21	Konut	Ticaret	0%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	66%
22	Konut	Ticaret	0%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	66%
23	Konut	Ticaret	0%	2	1	100%	Bitişik	Bitişik	100%	66%
24	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	4	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
25	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	3	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
26	Konut	Konut	100%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
27	Konut	Konut	100%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
28	Konut	Konut	100%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
29	Konut	Otopark	0%	2	1	100%	Bitişik	-	0%	33%
30	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	3	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
31	Konut	Konut	100%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
32	Konut	Otoyıkama	0%	2	-	0%	Bitişik	Ayrık	0%	0%
33	Konut	Ticaret	0%	2	1	100%	Bitişik	Bitişik	100%	66%
34	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	5	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
35	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	66%
36	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	2	100%	Bitişik	Bitişik	100%	66%
37	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	3	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
38	Konut	Otopark	0%	2	-	0%	Bitişik	-	0%	0%
39	Konut	Boş	100%	2	-	100%	Bitişik	-	100%	100%
40	Konut	Ticaret+ Konut	0%	2	3	0%	Bitişik	Bitişik	100%	33%
41	Konut	Konut	100%	2	1	100%	Bitişik	Bitişik	100%	100%
42	Cami -Park	Cami -Park	100%	-	1	100%	-	-	100%	100%
			43%			60%			86%	63%

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

Koruma amaçlı imar planı ile mevcut durum arasında belirlenen kriterlere göre genel uygunluk değeri %63'tür. Koruma amaçlı imar planları tarihi, kültürel ve doğal değer taşıyan alanlarda yapılan plan kararları ve uygulama biçimleri olarak normal imar planlarına kıyasla detaylı ve hassas çalışma gerektiren planlar olduğundan %63 başarı oranı ortalama bir değer olup yeterli görülmemekle birlikte oldukça düşük kabul edilmektedir. Bu tür planların uygulanabilirliğinin sağlanamaması alanların tahribatına yol açacağından genel uygunluk değerinin kabul edilebilir derecede yüksek olması gerekmektedir.

SONUÇ

Kentsel koruma alanları tarihi, doğal ve kültürel değere sahip alanlar olmakla birlikte birçok kentte ilk yerleşimleri kapsamaktadır. Bu nedenle kentin diğer bölgelerinden farklı politikalara ve müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alanlara yönelik oluşturulan politikaların mekânsal uygulama aracı olarak Koruma Amaçlı imar planları karşımıza çıkmaktadır. Kentsel koruma alanlarının özellikleri bakımından diğer kentsel alanlardan farklı olması, politika ve uygulamadaki olumsuzluklara için de farklı sonuçlar doğuracağı anlamına gelmektedir. Bu alanların yanlış politika ve uygulama araçları neticesinde tahrip edilmesi geri dönülemez sonuçlara yol açmaktadır. En iyi koruma uygulaması için tüm mimarların ve ilgili profesyonellerin temel eğitimine ek olarak optimum kullanım ile birlikte asgari müdahale ve uyarlanabilir beceriler, bir parça oluşturmalıdır (Rodwell, 2014).

Kentsel koruma alanlarında rantasal kaygılara yer olmadığından ve sermaye aracı olarak kullanılamayacak kadar önemli özellikleri barındırdığından çoğu koruma amaçlı imar planında mevcut durumu aynı şekilde korumak üzerine politikalar üretilmektedir. Ancak alanın iç dinamiklerine ve kent içerisindeki konumuna bağlı olarak mevcut durumu korumak, ihtiyaçlara ve değişen koşullara cevap verememektedir. Bütün bu sebepler yönetimin bu alana ilgisiz kalması ve alanın özel mülk sahiplerinin inisiyatifine bırakılması ile sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın da temel kaygısını oluşturan "Kentsel koruma alanları için koruma politikalarının uygulanmasında neden başarılı olunamamaktadır?" sorusu farklı yönleriyle gündeme gelmektedir.

Çalışma kapsamında örnek alan olarak ele alınan Uşak kentsel sit alanının koruma amaçlı imar planı 2007 yılında onaylanmış olup son düzenlemeler 2010 yılında yapılmıştır. Koruma amaçlı imar planının hazırlanmasının ve onaylanmasının üzerinden uzun süre

geçmiş olması ve uygulama konusundaki tutarsızlıklar politikaların yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Burada temel sorun, benzer özellikleri sebebiyle ve genel anlamıyla diğer kentsel sit alanlarında yaşanan sorunlar ile ortak biçimde kentin merkezinde ve karma kullanım bölgesinde yer alan kentsel sit alanının kontrollü gelişimini sağlamak yerine mevcut durumunu korumaya çalışarak gelişimini kısıtlamaktır. Bu tür uygulamalar alanda kontrolsüz ve plana aykırı gelişmeleri beraberinde getirmektedir. Yönetimler ve şahıslar ise bu durumdan özel bir menfaat sağlayamayacakları ya da rant geliri elde edemeyecekleri için bütünüyle koruma alanının ya da tekil yapının sorumluluğunu almaktan kaçınmaktadır. Dolayısıyla alanın salt korunmasına dayalı politikalar üretilmesi yerine kentlerdeki gelişim ve dönüşümü kabul ederek bunlara uygun sürdürülebilir politikalar geliştirilmesi politikaların uygulama başarısını artırmak ve sürece katılım sağlayan sivil toplum kuruluşları, yönetimler, özel mülk sahipleri gibi tarafların ilgisini artırmak için önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktüre, S. (2003). Plancı gözüyle son yirmi yılda kentsel korumanın iç ve dış dinamikler. *Herdem yeşil yapraklı bir ağaç – Cevat Erder'e armağan*. Neriman Sahin Güçhan (der.), ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 81-112.
- Avcıoğlu, S. (2016). Tarihi çevrelerde kentsel koruma ve kentsel yenileme eğilimleri: yasal ve yönetsel çerçeve. *İdealkent Dergisi*, 20(7): 698-719.
- Bromley, R.D.F., Jones, G.A. (1995). Conservation in Quito: policies and progress in the historic centre. *Third World Planning Review*, 17(1): 41-60.
- Çelik, E., Türk, A. (2021). Kentsel koruma politikaları kapsamında Isparta tarihi kent merkezi kimliğinin sürdürülebilirliği. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 27: 676-685.
- Gürel, E., Polat, D., Çağlıtütüncügil, E., Ünlüsoy, M., Taşal, D., Öztümen, B. (2007). *Uşak koruma amaçlı imar planı plan raporu ve plan notları*. Belediye Arşivi, Uşak, 55-58.
- Karakozak, S. (2014). Uşak kent merkezi tarihi sit alanında tarihi çevre koruma ve sıhhileştirme önerisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskinok, Ç. (2006). Kültürel ve doğal değerlerin korunmasında "koruma-gelişme ikilemi". *Bilim ve Ütopya*, 34-38.
- Koçan, N. (2012). Uşak kentsel sit alanının koruma ve süreklilik bağlamında değerlendirilmesi. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 3(1): 95-109.
- Levent, Y. S. (2011). Kültür mirasına ilişkin koruma politikaları ve uygulamalarında kamu yararı ilkesi. *Toplum ve Demokrasi*, 5(11):115-132.
- Ölmez, Y.Z.H. (2021). Koruma amaçlı imar planlarının planlama sonrası sürecine dair bir inceleme: Edirne örneği. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

Kentsel Koruma Politikalarının Uygulama Bağlamında Değerlendirilmesi: Uşak Kentsel Sit Alanı Örneği

- Özcan, K. (2009). Sürdürülebilir Kentsel korumanın olabirliği üzerine bir yaklaşım önerisi: Konya tarihi kent merkezi örneği. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 26(2): 1-18.
- Özden, Ö.E., Görgülü, Z. (2006). Planlama- koruma ilişkisi üzerine yeni bir sistem önerisi. *Megaron*, 1(4): 234-255.
- Peerapun, W. (2018). Participatory planning approach to urban conservation and regeneration in Amphawa community, Thailand. *Asian Journal of Environment-Behaviour Studies*, 3(6): 147-155.
- Rodwell, D. (2014). Approaches to urban conservation in central and eastern europe. *Journal of Architectural Conservation*, 9(2): 22-40.
- Silav, M., Çevik, S.N. (2019). Uşak evlerinin günümüze yansması ve bireysel söylemler. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 43: 69-76.
- Tiesdell, S. Ö.T., Heath, T. (1996). *Revitalizing historic urban quarters*. Butterworth- Architectur.
- Türk, A. (2006). Isparta kent merkezinde bulunan tescilli konutların özellikleri, koruma sorunları ve değerlendirme önerileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(2): 274-283.
- Uşak Belediyesi Arşivi (2017). *Uşak kentsel sit alanı koruma amaçlı imar planı ve koruma amaçlı imar planı raporu*. Uşak Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Uşak.
- Yurdugüzel, T.O., Özçetin, Z. (2015). Tarihi çevre koruma uygulamalarına eleştirel bakış: Hamamönü örneği. 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, Ekim 1-3, 2015, Erzurum, 75-81.
- Yücel, C. (2005). Korunacak kentsel alanların planlanmasında güncel yaklaşımlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18: 223-235.
- Zancheti, M.S., Jokilehto, J. (2014). Values and urban conservation planning: some reflections on principles and definitions. *Journal of Architectural Conservation*, 3(1): 37-51.
- Wang, X., Aoki, N. (2018). Paradox between neoliberal urban redevelopment, heritage conservation, and community needs: case study of a historic neighbourhood in Tianjin, China, *Cities*, 85: 156-169.